

HARPAGOS'UN MEDLERE İHANETİ

Occo Mahabad

M.Ö. 484 yılında Halikarnassos'da (Bodrum) doğan Herodot, dünyanın ilk araştırmacı tarihçisi ve yazarıdır. Onu ünlü yapan Historia adlı eserini düzyazı olarak kaleme almasıdır. Romalı deneyimli devlet adamı, bilgin ve yazar Cicero onu Tarih Babası olarak adlandırmıştır. Herodot, M.Ö. 425 yılına kadar yaşamıştır. Herodot Historia adlı eserinde Yunan, Med, Pers, Asur, İskit ve Lidya gibi dönemin büyük güçleri arasında yaşanan savaşlar ve ilişkilerden söz etmiştir.

Herodot'a göre ilk Med devletinin kurucusu ve ilk kralı, altı Medya kabilesini birleştirerek başkent Ekbatana şehrini kuran Diyakes adını verdiği Keaştarati'dir. Bu altı Medya kabilesi Magi, Askelon, Edom, Hoab, Ammon, Ethiopia kabileleri güçlü Assur saldırıları karşısında birleşerek M.Ö. 674 yılında Medya krallığını kurdular.¹

İyi bir stratejist ve taktisyen olan Kyaksares döneminde ise ülke siyasi olarak en güçlü zamanlarını yaşamıştır. MÖ. 7. yüzyılın sonunda Med kralı Kyaksares, Asurluları ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu başarı, Kyaksares'e bütün Med boyları üzerinde siyasi bir üstünlük kurma fırsatını sağlamıştır. Bu dönemde, Med Devleti'nin merkezi Ekbatana şehri idi.

Medlerin en önemli hükümdarlarından biri de Kyaksares'in oğlu Astyages'tir. (M.Ö. 585-550) Herodot eserinde gücünün zirvesinde olan Astyages önderliğindeki Med İmparatorluğunun, Kyros'un önderliğindeki Perslere nasıl yenildiğini mitolojik bir anlatıyla bize sunar.

Medler ve Persler arasında yaşananlar Herodot'un dışında Polyainos, Diodorus, Şamlı Nikolaos, Marcus Junianus Justinus, Ksenophon, Ktesias ve Polybius tarafından da yazılmıştır.² Bu yazarlar arasında olaylar anlatılırken kimi zaman olgular üzerinde fikir birliği ve uyuşmalar varken kimi zaman da birbiriyle çok zıt, uzlaşmayan ve ciddi çelişkilerle dolu bilgiler vardır.

Bu yazarların dışında Astyages ve Kyros arasındaki mücadeleyi bize anlatan en önemli kaynaklardan biride Yeni Babil Kralı Nabonidus dönemine (M.Ö. 556/555-539) ait olan Babil metinleridir. Harran'daki Sin Tapınağı'nda bulunan bu tabletler, Babil kralı Nabonidos'un (M.Ö. yaklaşık 556/5-M.Ö. 539) hükümdarlığı sırasında kayda geçirilmiştir. Üç yıl süren bu savaş görece kronoloji ışığında MÖ 553 yılına tarihlenir. Sinkronolojik olarak Nabonidos'un yedinci yılına yani M.Ö. yaklaşık 549'a tarihlenen Nabonidos Kroniği'nde ise, açıkça Kyros'un Astyages karşısındaki zaferinden söz edilir. Bu tablete göre savaş sırasında ordudaki askerler, Astyages'e karşı ayaklanır ve onu esir alarak Kyros'a teslim ederler.³

Pers İmparatorluğu'nun kuruluş süreci hakkında bilgi veren çivi yazılı belgelerden bir diğeri de Antik Sippar yerleşmesinde (Ebu Habbah) ortaya çıkarılan Sippar Silindiri'dir. Bu çivi yazılı belgeye göre, Kyros ile Astyages arasındaki savaş M.Ö. 553 yılında başlar ve birden fazla çarpışmanın yaşandığı üç yılın sonunda M.Ö. 550'de Kyros'un zaferiyle son bulur. Sippar

¹ Prof. George Rawlinson, Eski Doğu'nun Büyük Krallıklarından Medya Krallığı, s.163.

² Eray Karaketir, Çivi Yazılı Belgeler ve Antik Kaynaklar Işığında Pers İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.

³ Sevgi Sarıkaya, Astyages ve Kroisos'un Sonu, Aktüel Arkeoloji, s.44.

Silindiri'ndeki bilgilere göre savaşın üçüncü yılında Tanrı Marduk, Anşan kralı ve genç hizmetkârı Kyros'u Astyages'e karşı harekete geçirir ve Kyros küçük ordusuyla Umman- manda'nın (Medya) büyük ordusunu dağıtarak Medlerin kralı Astyages'i ele geçirerek onu kendi ülkesinde tutsak eder.⁴

Şimdi size Herodot'un anlatılarını temel alarak Med ülkesinin nasıl Kyros'un egemenliği altına geçtiğini anlatmak istiyorum.

Eşinin doğumundan sonra bir kızı olan Astyages, ona Mandane adını verdi; rüyasında gördü ki kız işiyordu, o kadar çok işiyordu ki, bütün kenti ve sonra baştan başa bütün Asya'yı sel götürüyordu. Rüya yormakta usta falcılar bu rüyayı bütün ayrıntılarına kadar, yüreğine korku salacak kadar açıklamak yanlışığını işlediler. Mandane, erkeği tanıma çağına geldiği zaman Astyages onu kendisine layık bir Medyalı ile evlendirmede, zira görmüş olduğu rüyanın korkusu içinden çıkamamıştı, Kambyses adında bir Pers'e verdi, hem iyi bir soydandı, hem de uysal yaratılışlıydı ve kral bir Pers'i, orta tabakadan bir Medyalıdan bile çok daha aşağı görüyordu. Bu evliliğin birinci yılında Astyages bir rüya daha gördü; kızın döl yatağından bir asma sürüyordu, asmanın çubukları bütün Asya'nın üstünü kaplıyordu.⁵

İktidarına karşı tehlike görmediği uysal Kambyses'e kızını verme hatasına kapılan Astyages'in korkuları bitmez bu yüzden ülkenin en iyi rüya yorumcuları olan falcıları çağırarak işin aslını öğrenmek ister. Falcılar çocuğu öldürmesi gerektiğini eğer yaşarsa tahtını alarak tüm Medya'nın kralı olacağını Astyages'e kaygılı bir dille anlatırlar. Korkuya kapılan Astyages torununu Perslerin yanından alarak sarayına getirir.

Bu tehlikeyi savuşturmak için Astyages, Kyros doğar doğmaz Harpagos'u çağırttı, akrabalarından biriydi, Med'ler içinde kendisine en çok bağlı olan ve en çok güvendiği adamdı. Ona şunları söyledi: "Harpagos, şimdi sana söyleyeceklerimi iyi dinle, bu sözleri hafife alıp beni tehlikeye atma, kendini de başkasından yana çıkıp sonradan ayağını sürçtüreceğ olan tehlikelere bırakma. Mandane'nin doğurduğu çocuğu al götür evine ve öldür; sonra göm, nasıl kolayına gelirse." Harpagos cevap verdi: "Kralım, karşıdaki adamın bugüne kadar hoşla gitmeyecek bir şey yaptığını görmedin; bundan sonra da beni azarlamayı gerektirecek bir şey yapmak istemem. Mademki öyle istiyorsun, öyle olsun, yeter ki bana verilmiş olan işi tastamam yerine getirmiş olayım."⁶

Savaşlarda yiğitce savaşmış kralın has adamı olan Harpagos kendisine teslim edilen bu bebeğe baktıkça gözyaşlarını tutamaz. Büyük bir üzüntüyle evine varır. Karısına her şeyi olduğu gibi anlatır. Kadın "Şimdi ne yapacaksın?" diye sorduğunda cevap verir: "Değil yalnız aklını şaşırılmış, hatta şimdi olduğundan daha beter çıldırmış bile olsa, Astyages'in dediğini harfi harfine yapmam, hayır, yapamam, böyle bir ölüm için onun aleti olamam. Ayrıca bu küçüğün kanına girmemek için birçok nedenim de var: Bir defa bu bebek benim de akrabam oluyor, ayrıca Astyages yaşlı, erkek çocuğu da yok; ya öldüğü zaman tiranlık, şimdi oğlunu benim elimle öldürtmek istediği kızına kalırsa, o zaman başıma gelecek olanlardan daha berbatı

⁴ R. Rollinger, Med Krallığı-Hayalet İmparatorluğu, ArkeoAtlas 6, 8-18, 2007.

⁵ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.80.

⁶ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.80.

düşünülebilir mi? Şimdi benim selametim için bu çocuğu ortadan kaldırmak lazım; ama bu işi yapacak katili Astyages'in adamları arasından seçmeli, benimkilerden değil.⁷

Harpagos, bölgede sürü otlatan sığırtmaçlardan biri olan en iyi adamı Mitradatesi çağırır. Mitradates kancık köpek anlamına gelen Kyno adında bir kadınla evliydi. Harpagos ona şöyle dedi: "İşte Astyages'in buyruğu: Al bu çocuğu, dağların en uzak yerine bırak, çabucak ölsün! Ayrıca sana şunu söylememi de buyurdu, eğer bunu öldürmezsen ya da ölümden kurtaracak gibi davranırsan, sen kendin işkenceler içinde öleceksin. Ben de öleceği yere götürüldüğünden emin olmak için emir aldım."

Mitradates çocuğu alarak o gün doğum yapan karısının yanına döner. Kadın meraklı gözlerle "Neden çağrıldığını" sorar. Karısına Harpagos'un emirlerini anlatarak konuşmasını sürdürür. "Harpagos'un evini ağlamalar kaplamıştı ve ben içeri girince donakaldım. Girer girmez, renkli kundak bezi içinde altın mücevherlerle süslenmiş küçük bir çocuk gördüm, orta yere koymuşlar, çırpınıp haykırıyordu. Harpagos beni görür görmez, hemen çocuğu alıp götürmemi ve bizim dağlarda yaban hayvanların uğrak yeri neresiyse, oraya bırakmamı buyurdu. Astyages'in emriymiş ve eğer bu emri yerine getirmezsem, ölümlerden ölüm beğenmeliymişim. Hizmetçilerden birinin oğludur herhalde diye düşündüm ve çocuğu alıp çıktım; hiçbir zaman kuşkulamayacaktım da nereden geliyor diye. Üzerindeki altını ve kundağı görüp, Harpagos'un evini gizlisiz kapaklısız dolduran bağırtıları işittiğim zaman şaşır kalmıştım. Ve sonra yolda, beni kentin dışına kadar geçiren ve bebeği elime veren hizmetçiden her şeyi öğrendim; çocuk Astyages'in kızı Mandane ile kocası Kambyses'in Kyros adlı oğluymuş ve Astyages öldürün diye emir vermiş. İşte bak gör." Bunları söyleyerek çocuğun yüzünü açtı, karısına gösterdi.⁸

Her ne kadar karısı çocuğu öldürmemesini istesede Mitradates mecbur olduğunu yoksa en kötü işkencelerle öldürüleceğini anlatır. Kadın çocuklarının ölü doğduğunu belirterek "Pekâlâ. Mademki dediğinden dönmüyorsun ve mademki oraya ille de bir çocuğun bırakılması gerekiyor, şöyle yapalım, ben de doğum yaptım, ölü bir çocuk doğurdum. Al, onu götür, bırak oraya ve Astyages'in kızının oğlunu bizimkiymiş gibi yetiştirelim. Hem sen efendilerinin emrine karşı çıkmamış olursun, hem de biz kötü bir işe bulaşmamış oluruz; ölü çocuk kral mezarında yatar, canlının da canı kurtulmuş olur."⁹ Mitradates ölü doğan çocuğunu yaban hayvanlarının yaşadığı ıssız yerlere bıraktı. Parçalanmış cesedinide Harpagosa gösterdi.

Çocuğu öz oğulları gibi severek yetiştirdiler. Çocuk on yaşına bastığında arkadaşlarıyla oyun oynarken kim olduğu ortaya çıkar. Oyun sırasında Kyros emirlerini dinlemeyen Artembares'in oğlunu kamçıyla döver. Bunu duyan Artembares onurunun zedelendiğini düşünerek Astyages'e gider. "Ey kral," dedi, "işte kölen sığırtmaç oğlunun bize karşı gösterdiği saygısızlık!" Ve oğlunun omuzlarını gösterdi. Adamlarına emir veren Astyages Mitradates'in oğlu Kyros'u huzuruna getirtir. Kyros'a baktı ve dedi ki: "Demek ki sen, benim katımda baş yeri tutan şu adamın oğluna, hem de hangi tabakadan olduğunu bile bile böyle ağır bir hakarete bulunmaya kalkıştın." Kyros cevap verdi: "Efendim, ben adaletten ayrılmadım. Köy çocukları ki, bu da aralarındaydı, oyun oynarken beni kendilerine kral yaptılar; onlar içlerinde bu göreve en layık

⁷ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.81.

⁸ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.82.

⁹ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.83.

kişi olarak beni görüyorlardı. Öbür çocuklar emirlerimi yerine getiriyorlardı, ama bu başıbozuk çıktı ve o kadar ileri gitti ki, sonunda cezalandırdım. Eğer bundan ötürü ceza görmem gerekiyorsa işte emrinizdeyim."¹⁰

Astyages çocuğun ne kadar kendisine benzediğini düşünerek bu kadar zeki bir çocuğun bir sığırtmaçın oğlu olamayacağı şüphesine kapılır. Mitradates'i yanına çağırarak bu çocuğu nereden bulduğunu sorar. Adam, "Çocuğun babası benim, anası da evde oturuyor," diye cevap verir. Sığırtmaç işkenceye konulacağını anlayınca bütün gerçeği açıklar. Bir de hikayeyi Harpagos'dan dinlemek için onuda yanına çağırır. Köşeye sıkışan Harpagos da bütün gerçeği itiraf eder. Astyages, ona karşı duyduğu öfkeyi belli etmeden, sığırtmaçtan dinlediklerini bir bir anlattı; sonra bu yeni hikâyeye bitince, "Çocuk sağ ve böyle olduğu daha iyi," diyerek bağladığı sözlerini: "Bu çocuğa yaptıklarım," dedi, "içime dert olmuştu, kızımın aramın açılması da beni üzüyordu. Mademki bu iş böyle mutlu bir sonuca bağlandı, sen de oğlunu gönder, bizim evine dönen çocukla tanışsın; çocuğun canını bağışladıkları için tanrılara kurban sunmak istiyorum, bunu hak ettiler, sen de gel, birlikte yemek yiyelim." dedi.¹¹

Harpagos'un oğlu gelince Astyages çocuğu boğazlattı, parçalattı ve pişirtti. Bütün konukların kutlama yemeğine geldiklerinde Harpagos'a oğlunu verdiler. Astyages sordu, "Et iyi miydi?" Harpagos "Çok güzeldi," dedi. O zaman önceden tembihli olan hizmetçiler, ellerinde oğlunun başı, elleri ve ayakları, bir örtüyle örtülmüş olarak geldiler, Harpagos'un yanında ayakta durdular, örtüyü açıp içinden beğendiğini almasını söylediler. Harpagos, "Olur," dedi, örtüyü kaldırdı ve gördü oğlundan kalan şeyleri. Hiç şaşırmadı, duygularını belli etmedi. Astyages, yediği etin hangi hayvanın eti olduğunu anlayıp anlamadığını sordu. Anladığı cevabını verdi, "Kral ne yaparsa, iyi yapar," dedi. Bunu dedikten sonra etten ne kaldı ise, hepsini toplayıp evine döndü ve bu parçaları öyle sanıyorum ki, bir tek mezarın içerisine koydu.¹²

Astyages, Harpagos'un kendisine yönelik sadakatsizliğinin intikamını acımasız bir şekilde ona oğlunu yedirerek almıştı. Harpagos bu yapılanları hiçbir zaman unutmadı. İçindeki kin ve nefretle Astyages'i mahvedecek anın gelmesi için sabırla bekledi. Kahinlerin ve falcılarının tahtına karşı bir tehlike kalmadı sözleri Astyages'i rahatlatır. Kyros'u yetişmesi için gerçek anne ve babasının yanına gönderir. Yıllar geçer ve Kyros genç ve cesur bir delikanlı haline gelir.

Astyages, Medyalılara karşı katı davranıyordu; ülkede huzursuzluk ve sıkıntılar had safhaya ulaşmıştı. Harpagos, Medya'nın ileri gelenleriyle iyi ilişkiler kurarak, Kyros'un yanında yer alıp Astyages'in saltanatına son vermek gerektiğini sokmuştu kafalarına. Kyros'u örgütlemek ve Perslerle birlikte Astyages'i devirmeyi istiyordu.

Kyrosu ikna etmeğe çalışarak "Şimdi eğer bana güvenirsen, Astyages'in hüküm sürdüğü ülke baştan başa senin olabilir. Persleri ayaklandır, bir ordu ile Medya üzerine yürü. Astyages sana karşı çıkaracağı orduya ister beni, ister Medya'nın öbür ileri gelenlerinden birini komutan yapısın, senin başarıya ulaşman bakımından fark etmez; ilk olarak Astyages'i bırakıp senin

¹⁰ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.84.

¹¹ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.85.

¹² Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.86.

yanına geçecek ve kralı devirecek olanlar onlardır. Biz hazırız, sen de ne diyorsam onu yap, vakit geçirmeden yap." ¹³

Kyros korkak ve sadece kendi çıkarlarını düşünen Persler'i nasıl ikna edeceğini sonunda buldu. Ülkenin bir ucunda on sekiz, yirmi stad karelik bir yer vardı, baştan aşağı çalı, diken doluydu. Persler ellerinde oraklar, gelip burada toplandılar, Kyros emir verdi, "Burasını bir gün içinde açıp temizleyeceksiniz," dedi. Tam bu zor işe sıvandıkları zaman ikinci iş olarak, "Yarın gelip benimle yemek yiyeceksiniz," emrini verdi. Öte yandan babasının ne kadar keçisi, koyunu ve sığırı varsa hepsini topladı, kestirdi, yanına başka güzel yemekler ve şaraplar da katarak Pers ordusu için hazırlattı. Ertesi güne Persler geldiler, bir çayırılıkta doyasıya şölen çekildi. Şölen bittikten sonra sordu, dün gördükleri işi mi daha çok beğenmişlerdi, yoksa bugünkünü mü? "İkisi arasındaki fark çok büyük," dediler; dün yalnız zahmet çekmişlerdi, bugün ise yalnız hoşlarına giden bir şey yapıyorlardı. Kyros bu sözü kaptı, kafasındakileri ortaya döktü: "Persler," diye bağırdı, "işte önünüzde açılan yol: Eğer beni dinlerseniz, bütün bunlar ve daha pek çokları sizin olur; kimse sizi köle gibi çalıştıramaz; beni dinlemezseniz, başınızdan dünkü gibi bir yığın iş hiçbir zaman eksik olmayacaktır. Gelin beni dinleyin, özgür insanlar olun. Ben inanıyorum ki, kader beni bu işi görmek için dünyaya getirdi ve sizin de hiçbir bakımdan, hele savaş bakımından Med'lerden daha aşağı insanlar olmadığınızın güvenim var. Durumu iyi kavrayınız, vakit geçirmeden Astyages'i bırakınız." ¹⁴

Astyages kadın, genç, ihtiyar demeden bütün Medleri, Kyros'a karşı savaş için topladı. Kehanetleriyle onu aldatan Mag Kahinlerini kazıklara oturttu. Kyros'un birlikleri 553 yılında Medya üzerine yürüdüler. Savaş üç yıl sürdü ve 550 yılında Perslerin zaferiyle sonuçlandı. Astyages'in ordusundaki Med aristokrasisi, kendi kralına ihanet ederek ve onu Kyros'a teslim ederek bu zafere büyük ölçüde katkıda bulundu. Kyros, Astyages'in başkenti Ekbatana'yı aldı ve Nabonid'in kroniğinin belirttiği gibi, "Ekbatana'nın altın, gümüş ve bütün hazinelerine el konuldu ve götürüldü.

Harpagos içinde birikmiş yılların nefretiyle Astyages'in karşısına geçerek "Dün kralken bugün köle olmak nasılmış?" diye sordu. Astyages ona, "Sen insanların en budalası ve en haksızısın!" dedi; "en budalasısın, çünkü bu işi sen kendin yapabilir, tacı da kendi başına koyabilirdin, oysa şimdi bu gücün ancak üçte biri elindedir – ve sen insanların en haksızısın, çünkü o şölenin öcünü alayım derken Medya'yı köleliğe sürükledin; eğer krallığı kendin yerine ille de bir başkasına vermen gerekiyorduydu, bunun bir Pers yerine bir Medyalı olması daha doğru olurdu; oysa senin ihanetin yüzünden hiçbir suçu olmayan Medyalılar efendiyken köle oldular ve Persler, Medlerin dünkü köleleri, bugün Medlerin efendisi oldular." ¹⁵

Medya bundan böyle Pers İmparatorluğunun bir parçası durumuna geldi. Astyages 35 yıllık iktidarını kaybetti. Herodot'a göre Kyros dedesi olan Astyages'e karşı çok iyi davranarak onu öldürmemiş hep yanında tutmuştur.

İskit (Saka) egemenliği dönemi haricinde yüz yirmi sekiz yıl Med hâkimiyetinde kalan topraklar böylelikle M.Ö. 550 yılında Perslerin eline geçmiştir. Astyages'in kötü yönetimi, Harpagos'un intikam tutkusu, kişisel çıkar çatışmalarının sürüklediği yenilgi ve Medlerin köleleşmesi, Herodot'un mitolojik anlatımıyla günümüze ulaşmıştır. Bu mitolojik anlatım kimi zaman fantastik ve abartılı bir dille kimi zamanda gerçek dışı daha sofistike ama akla uygun varsayımlarla kendini ortaya koymuştur. Fakat sonunda bize kalan en büyük öğretici derslerden

¹³ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.89.

¹⁴ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.90.

¹⁵ Herodotus, Herodot Tarihi, Çev.Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, s.91.

biri kişisel nefret ve hırslarımızın büyük ihanetlere ve yıkımlara yol açmayacak şekilde çözülmesi ve bir diğeri de birlik ve beraberliğini sağlamayan halkların parçalanarak yenilmeye mahkum olduklarıdır.

Tarihinden ders almayan milletlerin her zaman aynı hataları tekrarlayacaklarını unutmamak gerek. Yarınları anlamamanın en iyi yolu tarihini bilmekten geçmektedir. Tarih kendini bilmek, kendine dünün deneyimleriyle varmak eylemidir. Kendini bilmeyenler kim ve ne olduklarını da bilemeyeceklerdir. Astyages'in Harpagos'a ''bana düşman olman halkına ihanet etmeni gerektirmezdi'' sözleri her zaman üzerinde düşünmemiz gereken ciddi bir uyarı niteliğindedir.

Site: <https://occomahabad.com.tr>